

ВПЕРЕД — ДО ПРИРОДИ!

Олександр Костенко
доктор юрид. наук,
професор,
академік Академії
правових наук України,
завідувач відділу
проблем кримінального
права, криминології
та судоустрою
Інституту держави і права
ім. В.М.Корецького
НАН України,
м. Київ

На піраміді Хеопса, будівництво якої було завершено в 2580 році до н.е., ієрогліфами було написано: “Люди загинуть від невміння користуватися силами природи і від незнання істинного світу”. Хоча з того часу людство пройшло довгий шлях, ця засторога не втратила своєї актуальності...

Те, що сьогодні відбувається у світі, викликає запитання: це свідчення прогресу чи регресу сучасної цивілізації? Найдраматичнішим є те, що з кожним днем стає все важчим розрізнити добро і зло, істину і неістину, красу і некрасу, справедливість і несправедливість, героїзм і злочин, хороших людей і поганих, підприємництво і псевдопідприємництво, свободу і свавілля, дійсність і ілюзії, порядок і анархію, право і неправу, демократію і псевдодемократію, моральність і аморальність, і так далі. Одностатеві шлюби пріврівнюються до шлюбів між чоловіками і жінками, політичне шахрайство цинічно називають невинною “політичною технологією”, експлуатацією біологічних властивостей (інстинктів) людини в літературі, музиці і на телебаченні замінюють справжнє мистецтво і тому подібне. І все це в сучасних суспільствах маскується під виглядом прогресу.

Сьогодні є очевидним, що сваволя й ілюзії уражають все більше людей і виявляються у всіх сферах людського життя у вигляді аморальності, злочинності, екстремізму, містицизму, волюнтаризму, утопізму, обскурантизму тощо. Людям стає все важчим розуміти один одного. Зловживання, тобто вживання для творіння зла засобів, які існують для творіння добра, стає нормою життя. Люди погані живуть у кращому добробуті, ніж люди хороші.

Уявляється, що все це і багато чого іншого, подібного до цього, є ознаками не соціального прогресу, а соціального регресу. Людство має набратися сміливості визнати це, тому що лише тоді воно звернеться до **Новітнього Просвітництва**, яке виведе його на шлях соціального прогресу, як це було, зокрема, в XVII-XVIII століттях.

Якою ж має бути ідея Новітнього Просвітництва, щоб вона здатна була зупинити соціальний регрес і покласти початок соціальному прогресу?

Цією ідеєю має бути ідея, яка є результатом розвитку ідеології Просвітництва XVII-XVIII століть, тобто є її спадкоємицею.

АПОЛОГІЯ НАТУРАЛІЗМУ

Просвітництво XVII - XVIII століть вивело цивілізацію з тодішньої кризи (викликаної поширенням серед людей сваволі й ілюзій) за допомогою ідеї підпорядкування волі та свідомості людей законам Матері-Природи, дія яких поширюється не лише на фізичні і біологічні, але і на соціальні явища. На цій ідеї засновувалася концепція природного права, з якої виводилися права людини, покладені тоді в основу соціального прогресу, зокрема, прогресу європейської цивілізації. Таким чином, ідея природності соціального життя людей вилікувала людство від “комплексу” сваволі й ілюзій, завдяки чому була подолана криза, яка виникла через відхилення соціального життя людей від законів природи, яким воно мало підкорятися.

З цього виходить, на нашу думку, що результатом розвитку ідеології Просвітництва XVII-XVIII століть є *соціальний натуралізм*, який і повинен стати ідеологією Новітнього Просвітництва. Соціальний натуралізм — це світогляд, який виводиться з ідеї природної цілісності світу, згідно з якою все, що існує у світі, має існувати за законами Матері-Природи. (Концепцію соціального натуралізму автор детальніше виклав, зокрема, в таких працях: *Костенко А.Н.* Культура і за-

кон — у протидії злу. — Київ: Атіка, 2008. — 352 с.; *Костенко О.М.* Проблема №1 сучасної цивілізації (в українському контексті). — Черкаси: СУЕМ.- 2008. — 112 с.; *Костенко О.М.* Універсальний натуралізм — підґрунтя наукової культури нового типу // Вісник НАН України. — 2007. — №10. — С.37-43.).

Виходячи з названої ідеї, воля і свідомість людей — це лише розвинені у людини засоби, призначені для пристосування її до законів Матері-Природи, а не те, що робить людину незалежною від цих законів. Лише за допомогою волі та свідомості люди можуть жити у злагоді із законами Матері-Природи. У цьому полягає свобода волі людей і істинність їх свідомості.

Якщо воля і свідомість не виконують свого призначення, то вони перетворюються на сваволю й ілюзії, які ставляться людиною на місце законів Матері-Природи, тобто стають проти-природними. Вони і є джерелом всякої збоченості в житті людей, яка і називається злом, у тому числі і соціальним злом. Це виявляється у вигляді всіляких симптомів соціального регресу. Тому для протидії всякому злу потрібно добиватися того, щоб “комплекс” сваволі й ілюзій не утворювався у людей і не підміняв собою волю і

свідомість, які перебувають у нормальному стані, тобто у стані підпорядкування законам Матері-Природи. У цьому — основа соціального прогресу.

Джерелом таких атрибутів соціального прогресу як Добро, Істина, Краса, Справедливість є не самі по собі воля і свідомість людей, а Мати-Природа, даючи закони для волі і свідомості людей. Саме відповідність законам Матері-Природи є критерієм для розрізнення добра і зла, істини і неістини, краси і некраси, справедливості і несправедливості, права і неправа, моральності й аморальності, злочинності і незлочинності, праведності і гріха тощо.

Виходячи з постулату природної впорядкованості світу, очевидно має існувати якесь “основне питання світогляду”, від вирішення якого залежить вирішення всіх інших питань людського життя. Уявляється, що це “основне питання світогляду” можна сформулювати так: “*Соціальні явища — це витвір Природи чи Людей?*”, або іншими словами: “*Чи є соціальне природним?*”. Це — проблема №1 сучасного світогляду.

Кінь нової породи, виведений арабами, картина “Джоконда”, написана *Леонардо да Вінчі*, автомобіль, створений *Гері Фордом*, комп’ютерна про-

грама, розроблена фахівцями кампанії “Майкрософт”, — це творіння Природи чи Людей? Відповідь на це питання можна дати за допомогою соціального натуралізму, згідно з яким все, що, так би мовити, “створено” волею і свідомістю Людей, — це результат перетворення Людями — відповідно до даних Природою законів — матеріалів, створених Природою. Отже, насправді творцем є Природа, а людина — лише перетворювач того, що створене Природою. Тому всі атрибути соціального життя є такими природними речами, які пройшли через перетворення людями.

Соціальний натуралізм — це світогляд, згідно з яким соціальні явища мають розглядатися як такі, які породжуються Матір'ю-Природою й існують так само за її законами, як і фізичні та біологічні.

Для всього сушого Природа є Матір'ю і Найвищим Законодавцем. Тому, зокрема, дуалістична формула “природа і суспільство” є надзвичайно шкідливою помилкою, тому що виводить “суспільство” за межі “природи” і, таким чином, заперечує, що “суспільство” — це теж “природа”, але інша “природа”, відмінна від фізичної і біологічної природ. Воно є вищою формою розвитку “природи”, яка нашаровується на фізичну і біологічну “природу”. “Суспільство” відрізняється від фізичної і біологічної “природи” не тим, що воно не є “природою”, а тим, що це вища форма “природи”, яка виникає у результаті розвитку фізичної і біологічної форм “природи” і при цьому перебуває в генетичному зв'язку з останніми.

Соціальний натуралізм дає можливість побачити, що існує, образно кажучи, не дві “природи” — фізична і біологічна, а три “природи” — фізична, біологічна і соціальна. І ця “третья природа” (тобто, соціальна) не опускається до перших двох, а, навпаки, піднімається над ними як вища по відношенню до них і існує за своїми, властивими лише для неї природними законами.

Утворюючи ієрархічне нашарування “фізична природа — біологічна природа — соціальна природа”, ці три “природи” генетично пов'язані між собою, тому що біологічна природа породжується розвитком фізичної, а соціальна — розвитком біологічної. Отже, відповідно до соціального натуралізму соціальні явища не є позаприродними, але визнання їх природними

не означає, що вони цим самим опускаються до фізичної або біологічної природи. Тому соціальний натуралізм не є “фізикалізацією” чи “біологізацією” соціальних явищ, як це може здатися на перший погляд.

Згідно з соціальним натуралізмом можна припустити, що у результаті подальшого розвитку “третьої природи” має через деякий час виникнути наступна “четверта природа”. На основі сучасної людини виникне нова істота — “постлюдина”, яка утворить нову людську спільноту — “постсоціум”. Вони відрізнятимуться від сучасної людини і сучасного соціуму так само, як сьогодні людина і соціум відрізняються від пралюдини і прасоціуму. Людство прийде до цього, лише якщо розвиватиметься за законами Матері-Природи. Але вже сьогодні це потрібно прогнозувати за допомогою соціальної футурології, заснованої на соціальному натуралізмі, щоб не збитися зі шляху гуманітарного і соціального прогресу.

Соціальний натуралізм є світоглядом майбутнього, який може зупинити соціальний регрес, усуваючи його корінь — “комплекс” сваволі й ілюзій, який уражає сьогодні людей.

Лише цей світогляд, що узгоджує волю і свідомість людей із законами Матері-Природи, здатний протидіяти “комплексу” сваволі й ілюзій, — джерелу всякого зла в світі. Ставши ідеологією Новітнього Просвітництва, він може сприяти радикальному “лікуванню” соціальної патології сучасності, симптоми якої наведені вище.

Виходячи з викладеного, слід зазначити наступне. Поняття “натуралізм” унаслідок драматичної боротьби ідей було спотворено — йому був наданий антисоціальний сенс. Відповідно до цього спотвореного сенсу “натуралізм” зводився до фізикалізації чи біологізації соціальних явищ.

Це проявлялось, зокрема у вигляді дихотомії “природа і суспільство”, що випливала із зіставлення поняття “природи” з поняттям “суспільства”, як якогось позаприродного феномену. Концепція соціального натуралізму повертає терміну “натуралізм” його справжній сенс: вона не лише звільняє його від антисоціального сенсу, але доповнює його соціальним сенсом. У такому вигляді поняття “натуралізму” відкриває нові можливості для пізнання законів, за якими існують соціальні явища. У цьому суть концепції соціального натуралізму.

За допомогою ідеології соціального натуралізму можна протидіяти

проявам сваволі й ілюзій, що мають місце сьогодні у всіх сферах соціального життя, зокрема, в політиці, економіці, праві, моралі тощо.

Значення соціального натуралізму полягає у тому, що він дає критерій для розрізнення прогресу і регресу, а також озброює людей інструментарієм, придатним для забезпечення соціального прогресу. Відповідно до нього, якщо соціальне явище є природним, тобто узгоджується із законами соціальної природи, то воно є прогресивним. Отже, люди мають пізнавати закони соціальної природи і приводити у відповідність з ними свою соціальну практику, якщо хочуть жити в умовах прогресу, а не регресу. Тому соціальний натуралізм повинен стати ідеологією світової спільноти XXI століття, яка, виходячи з відмічених вище симптомів глобальної кризи, потребує такого критерію і такого інструментарію.

Послідовне дотримання принципу соціального натуралізму приводить до необхідності “реформування” соціальних наук і подолання штучної “стіни” між соціальними науками і несоціальними (“природничими”) науками. Відповідно до принципу соціального натуралізму усі науки є науками про закони природи, — не природничих наук не може бути, бо соціальні явища — це теж природні явища, що існують за законами соціальної природи.

Отже, принцип соціального натуралізму має стати основою для конвергенції соціальних і несоціальних (“природничих”) наук шляхом перетворення усіх соціальних (і гуманітарних) наук у натуралістичні науки, предметом пізнання у яких мають стати закони соціальної природи. Без “натуралізації” соціальних наук соціальний прогрес є неможливим, він не може бути забезпечений розвитком лише фізичних і біологічних наук.

Заснований на основі соціального натуралізму світогляд може сприяти вирішенню політичних, економічних, правових, моральних проблем сучасного суспільства.

Зокрема, відповідно до світогляду, заснованого на соціальному натуралізмі, “основне питання політики” можна сформулювати таким чином: “Політичні явища — це творіння Природи чи Людей?”. Згідно з соціальним натуралізмом, на це питання слід відповідати так: “Політичні явища — це результат вольової і свідомої діяльності людей, які, керуючись законами, даними Природою, перетворюють за цими за-

конами політичний матеріал, створений Природою”.

Політичне життя — це витвір волі і свідомості Людей, які керуються або не керуються законами Природи. Якщо керуються, то політичне життя є прогресивним, тобто нормальним. Інакше політичне життя є проявом політичного волонтаризму і політичного обскурантизму, тобто симптомів збоченості і регресу, які характеризують, зокрема, стан політичного життя. Це і є причиною глобальних криз у сучасному світі.

Для політичного життя у сучасному світі, що глобалізується, властиве те, що політичні інститути не опанували прогресивну ідеологію, як таку, яка узгоджується з природними законами існування суспільства. Тому вони не мають імунітету проти протиприродної ідеології, й уражаються нею, навіть не підозрюючи про це. Допомогти тут можна за допомогою соціального натуралізму. Крім того, слід зазначити, що сьогодні дуже поширені спотворені уявлення, що таке “лібералізм”, “демократизм”, “націоналізм”, “консерватизм”, “соціалізм” і таке інше. виправити це можна за допомогою соціального натуралізму, який надає для цього критерій “природності — протиприродності”.

Політичний прогрес у сучасному світі повинні забезпечувати нові політичні інститути, які за допомогою соціального натуралізму утверджуються в прогресивній (“природній”) ідеології на протигагу регресивній (“протиприродній”) ідеології. І ці прогресивні партії конкуруватимуть між собою за краще втілення заснованої на соціальному натуралізмі ідеології в життя суспільства, приводячи таким чином це життя до злагоді із законами соціальної природи.

Соціальний натуралізм може сприяти також визначенню так званої цивілізаційної ідеї.

Цивілізаційна ідея — це ідея, яка має увійти до свідомості людей, що утворюють цивілізацію, щоб направляти їх на шлях прогресу. Згідно з ідеологією соціального натуралізму цивілізаційна ідея полягає в створенні у людей уявлення про природні закони їхнього життя в суспільстві: це уявлення і повинно стати основою формування їх соціальної культури, як засіб узгодженості їхньої волі і свідомості із законами Матері-Природи. Зазначена соціальна культура людей і визначатиме прогрес суспільства.

Формулу цивілізаційної ідеї можна викласти так: “Яка культура людей — таке і їхнє

життя!”, або так: “Культура людей визначає їхнє життя!”.

Виходячи з цього, сучасну цивілізаційну ідею можна сформулювати таким чином: “Соціальна культура людей — основа нової цивілізації”, або так: “Соціальний порядок, заснований на соціальній культурі людей, — основа благополуччя народів”. Культ Матері-природи, втілений у соціальній культурі людини, — ось що має стати глобальною просвітницькою ідеєю, тому що лише узгодженість життя людей із законами Матері-Природи робить це життя природним, і тому — щасливим. То хіба не до цього закликали творці ідеології Просвітництва XVII-XVIII століть?

За допомогою соціального натуралізму слід також вирішувати “основне питання мовознавства”, яке можна сформулювати так: “Мова — це витвір Природи чи Людей?”.

У чому полягає людське і природне начало у мові? Кожен народ має свою природу, творінням якої і є його мова. Люди своєю волею і свідомістю лише обробляють це творіння, керуючись при цьому законами, даними Матір'ю-Природою для існування мови. Свавільне позбавлення якого-небудь народу його рідної мови є протиприродним, — воно тягне за собою зміну соціальної природи цього народу. Глобалізація світу породжує необхідність так званої “глобальної” мови, але це зовсім не означає припинення існування рідних мов, витворених різною природою різних народів, які беруть участь у глобалізації.

Так само, очевидно, має вирішуватися питання про критерій справжнього і несправжнього мистецтва.

“Основне питання мистецтва” можна сформулювати таким чином: “Образи в мистецтві — це твори Природи чи Людей?”. Згідно з соціальним натуралізмом художні образи — це творіння Природи. Люди, які є художниками, лише повинні брати даний їм Природою матеріал і обробляти його відповідно до природних законів, властивих цьому матеріалу.

Поза часом є лише той художній образ, який є природним, а не витвором сваволі й ілюзій художника. Природний матеріал, оброблений художником відповідно до властивих для нього природних законів, і є

справжнім мистецтвом. Цьому критерію природності відповідають образи, створені, наприклад, *Леонардо да Вінчі*, *В. Шекспіром*, *Тарасом Шевченком*,

П.І. Чайковським, *Ф.М. Достоевським* та іншими геніальними митцями, а також народною творчістю. Отже, природність і є критерієм справжнього мистецтва, а протиприродність — несправжнього.

Одним із соціальних засобів подолання протиприродності, яка виявляється у вигляді сваволі й ілюзій людей, є релігія. Згідно з соціальним натуралізмом будь-яка релігія виникає у суспільстві для того, щоб за допомогою релігійних символів протидіяти проявам сваволі й ілюзій у суспільному житті, узгоджуючи волю і свідомість людей із законами Матері-Природи. Релігія є тим більш прогресивною, чим повніше вона відображає закони соціальної природи у своїх символах віри.

Соціальний натуралізм, заснований на ідеї природної цілісності світу, дозволяє сформулювати так звану *натуралістичну концепцію глобалізації*. Відповідно до ідеології соціального натуралізму глобалізація — це такий розвиток людства, який полягає у зближенні людських спільнот між собою шляхом наближення їх до “спільного знаменника” — законів Матері-Природи.

Іншими словами, глобалізація — це природний процес розвитку людства, що відбувається за формулою “Вперед, — до Природи, керуючись принципом соціального натуралізму!”. Жодним іншим шляхом глобалізація не можлива, окрім як на основі узгодження волі і свідомості людей із законами Матері-Природи, яка є Загальним Вищим Законодавцем для всього сущого на усі часи.

Таким чином, соціальний натуралізм може стати інструментом подолання протиприродності у світогляді, а значить і в політиці, економіці, праві, моралі, релігії, науці, мистецтві тощо, що є коренем всяких соціальних патологій (регресу, криз, конфліктів, злочинності й інших подібних патологічних явищ). У цьому полягає значення принципу соціального натуралізму.

Для озброєння людей цим інструментом потрібне Новітнє Просвітництво. Узгодження волі і свідомості людей із законами соціальної природи за допомогою Новітнього Просвіт-